

When the Halakhic World Stops Turning:

Rav Goren and the Curious Case of Met Mitzvah

Rabbi Yosie Levine

Tisha B'Av 5782

A *meit mitzvah* is a case of an abandoned corpse found in a city of gentiles or on the road in which there is no one to bury it. In the place where it is found, it is not possible to summon help from other Jews. The one who discovers the body and becomes involved in the burial may not move from the place – even to travel to the town to find others to perform the burial. He must defile himself and bury the body. Even if he is a high priest or a nazir – even if he is on his way to slaughter the paschal lamb or perform circumcision on his son. If other Jews are within earshot, however, and they come – that does not constitute a case of *meit mitzvah*....

1 בית יוסף י"ד ס' שע"ד

מת מצוה זהו שמצאו בדרך או בעיר של גוים ואין לו קוברים וממקום שמצאו אין יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקברו אסור לו לזוז משם ולהניח את המת אפילו לילך לעיר להביא קוברין אלא יטמא בעצמו ויקברנו. אפילו הוא כהן גדול ונזיר ואפילו הולך לשחוט פסחו ולמול את בנו. אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת שהמוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקברו אין זה מת מצוה שיטמא עליו הכהן אלא קורא אותן והם קוברים

2 ויקרא פרק כא

(א) ויאמר יקנוק אל משה אמר אל הפהגים בני אהרן ואמרתי אלהם לנפש לא יטמא בעמיו:
(ב) פי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו:
(ג) ולאחנתו הבתולה הקרוכה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא:

3 נזיר דף מז עמוד א

כהן גדול ונזיר אין מיטמאין לקרוביהן אבל מיטמאין למת מצוה היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה רבי אליעזר אומר יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר וחכמים אומרים יטמא נזיר ואל יטמא כהן הדיוט

Just as a Kohen defiles himself upon the loss of close relatives, so must he defile himself to attend to an abandoned corpse. Even if he is a high priest and a nazir on his way to slaughter a paschal lamb and circumcise his son, should he discover an unburied body he must defile himself [and attend to it forthwith].

4 ארבעה טורים י"ד ס' שע"ד

כשם שמיטמא לקרובים כך מיטמא למת מצוה ואפי' הוא כ"ג ונזיר והלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא מת מצוה מיטמא לו

5 ארבעה טורים י"ד ס' שס"ד

ואם הוא מת מצוה שמצאו אדם שם וקברו אפי' שלא מדעת בעל השדה אסור לפנותו יב) שמת מצוה קונה מקומו וכל המוצאו צריך לקוברו במקום שמוצאו

Burying an abandoned corpse takes precedence over the study of Torah; over the Temple service; and over the reading of the Megillah. It overrides [prohibitions of] Tumah relating to a Kohen or a nazir [and comes before] the paschal lamb or circumcision. In the entirety of the Torah, we do not find anything in the Troah that takes precedence over it.

6 רמב"ן תורת האדם שער הסוף

מת מצוה קודם לתלמוד תורה ולעבודה ולמקרא מגילה ודוחה טומאה דכהן ונזיר ופסח ומילה ולא מצינו דבר קודם לו בכל התורה כולה.

7 דברים כא

(כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מנת והומת ותלית אתו על עץ:
(כג) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יקנק אלקיך נתן לך נחלה:

8 שאג"א החדשות סי' יב

דוודאי קבורת מת מצוה מצות עשה היא כשאר כל מצות שבתורה דהיינו דקרי' ליה בכל דוכתא מ"מ. אבל קבורתו מצוה היא כאחת מכל המצות. וכן מה שכתב הרמב"ם בספר המצות שלו בחלק מ"ע מצוה (רל"א) היא שצונו לקבור הרוגי ב"ד ביום שנהרגו והוא אמרו יתעלה כי קבר תקברנו ביום ההוא ולשון ספרי כי קבור תקברנו מצות עשה וה"ה בשאר מתים ר"ל שנקבור כל מתי ישראל ביום מותם. ולכן המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו נקרא מת מצוה. כלומר המת שמצוה על כל אדם לקבורו באמרו קבור תקברנו ע"כ. ובוודאי אם לא קברו את המת ביום מותו עדיין לא נתבטלה מצוה זו וחייב לקבורו למחר ולא מאחרא אלא שאם לא קברו ביום מותו עובר בעשה. ועדיין מחוייב לקיים מצוה זו של קבור תקברנו לעולם. וכיון דקבורת המת מצוה עשה הוא. דין הוא שתדחה את ל"ת ככל מצות עשה דקי"ל אתא עשה ודוחה את ל"ת. ולא משום כבוד הבריות מפני שהמת מוטל בבזיון דוחה את הל"ת. אלא גזירת המלך היא ככל מצות עשה שבתורה שדוחין את מצות ל"ת בקום ועשה. ומה"ט נמי דחי קבורת מת מצוה לאיסור טומאת כהן ונזיר מפני שהוא מת מצוה ולא משום כבוד הבריות....
משא"כ מדדחי קבורת מת מצוה לפסח ומילה דחמירו שפיר איכא למילף מני' דע"כ משום דגדול כבוד הבריות דקא דחי להו דאלו עשה דקבורה אין בה כח לדחות לעשה דפסח ומילה.

9 מגילה ב:

בעי רבא: מקרא מגילה ומת מצוה הי מינייהו עדיף? מקרא מגילה עדיף משום פרסומי ניסא, או דלמא מת מצוה עדיף - משום כבוד הבריות? בתר דבעיא הדר פשטה: מת מצוה עדיף. דאמר מר: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה.

10 שיטה מקובצת ברכות יט.

אבל מטמא הוא למת מצוה. פירוש והא הכא דעשה דמת מצוה דחי עשה דפסח דגדול כבוד הבריות שדוחה עשה שבתורה וכל שכן לא תעשה.

11 ספר החינוך תקלז

מצות קבורה לנהרג על פי בית דין וכן לכל מת לקבור מי שנתלה ביום ההוא, שנאמר [דברים כ"א, כ"ג], כי קבור תקברנו ביום ההוא וגו', ולשון ספרי [כאן], כי קבור תקברנו ביום ההוא, מצות עשה. משרשי המצוה מה שהזכירו זכרונם לברכה במשנה בפרק נגמר הדין [סנהדרין מ"ו ע"א] שאמרו שם, כי קללת אלהים תלוי, כלומר, שלא יאמרו הבריות מפני מה זה תלוי מפני שקלל את השם, ונמצא בהזכירם זה ובהעלותם הדבר בפיהם שהם מחללים שם שמים וגומלים רע לנפשם, והאל שחפץ בטובת בריותיו מנעם מזה מפני כך.

12 רש"י דברים כא:כג

For he that is hanged is a קללת אלהים — i.e., a degradation of the Divine King, for man is made in His image and the Israelites are His children. A parable: It may be compared to the case of two twin brothers who very closely resembled each other: one became king and the other was arrested for robbery and was hanged. Whoever saw him on the gallows thought that the king was hanged (Sanhedrin 46b).

כי קללת אלהים תלוי — זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה מלך, ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי. כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול, כמו (מלכים א' ב, ח) והוא קללני קללה נמרצת:

They asked: Is burial a function of [avoiding] disgrace or is it a function of [affecting] atonement [for the deceased]? In what case would it matter? For instance, if the decedent indicated that he did not wish to be buried. If burial is about disgrace, we may not listen to him. But if it's about atonement, here he has said that he does not require it. What is the ruling?

It's an unanswered question. Therefore, we bury him. For it is a case of doubt concerning a Torah prohibition. And even if his heirs support his desire to remain unburied, we extract money from them [to pay for the burial] nonetheless. And even in a case where there are no heirs and he says *Do not bury me*, we do not listen him. For it represents an affront to every living being.

The prohibition against desecrating a body is predicated on the notion that doing so is a disgrace to all living things. That is to say, it is a disgrace to leave a person created in the image of God and gifted with reason and understanding [whose role it is] to steward and rule all creations lying on the streets to rot and decompose.... And there is no distinction between gentile and Jew or whether between one has been condemned to death or not. Nor is this dependent on the will of the decedent himself or is the approbation of his heirs required – for no person can allow the desecration of his body or his image.

13 סנהדרין מו:

איבעיא להו: קבורה משום בזיונא הוא, או משום כפרה הוא? - למאי נפקא מינה? - דאמר: לא בעינא דליקברוהו לההוא גברא. אי אמרת משום בזיונא הוא - לא כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הוא - הא אמר לא בעינא כפרה, מאי?

14 רמב"ן תורת האדם שער הסוף – ענין הקבורה
איבעיא להו קבורה משום בזיוני הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא תקברוהו לההוא גברא אי אמרת משום בזיוני הוא לאו כל כמיניה, ואי אמרת משום כפרה הוא הא קאמר לא בעינא כפרה, ולא איפשטא. הילכך קוברין אותו דספק איסורא הוא ואפ"י בעו יורשין נמי דלא ליקברוהו מוציאין מהן בעל כרחן, ואפילו במת דעלמא דלית ליה קוברין (נ"א קרובים) וקאמר אל תקברוהו אין שומעין לו, דבזיונא דכולהו חיי קאמרינן

15 שו"ת משפטי עוזיאל כרך א – יורה דעה סימן כח

זה ימים מספר נשאלתי מאחד מידידי אם אסור מן התורה או מתקנת רבנן לנתח את גוף המת אחרי מותו כדי להתלמד הנתוח בזהירות ודיקנות וכדי להכיר את עצם המחלה ואופן רפואתה. השואל נמק את דבריו ואמר שאם לא נמצא היתר בדבר ננעול את דלתי חכמת רפואה בפנינו שלא ירצו לקבל יהודים בבתי המדרש לחכמת הרפואה, ויש בזה משום פקוח נפש כמובן....
שהרי אסור הנוול הוא משום בזיון דכולהו חיי כלומר שבזיון הוא להשאיר אדם הנברא בצלם אלקים ומחונן בשכל ובינה לרדות ולמשול בכל הבריאה כלה שיהא מוטל ע"פ חוצות מנוול ומלא סרחון, וכן דקדק הטור והרמב"ן וכתב: בזיון דכלהו חיי ולא אמר של כל ישראל ובודאי שבזה אין הבדל בין גוי לישראל ובין חייבי מיתה או לא. ואין זה תלוי לא ברצון המת עצמו ולא בהסכמת יורשיו שאין שום אדם יכול להתיר בזיון ונוול גופו וצלמו. וראיה לדבר שבדין קבורה אמרו בגמרא שאם נאמר שטעם הקבורה הוא משום בזיון אין שומעים לו ודוקא בדבר שהוא נעשה לכבוד כגון בהספד הוא שאמרו שאם נאמר שהוא משום יקרא דשכבי שומעים לו ליורשים אם אינם רוצים בהספד לצד שהוא יקרא דחיי אבל במקום שיש בזיון אמרו בהחלט אי אמר לא בעינא אין שומעין לו, ומכל שכן שאין שומעין ליורשיו לנוולו של מת. הרי שאם נאמר שנוול המת אסור מן התורה אין שום אפשרות של נתוח מתים ממילא תהיה חכמת הרפואה נעדרת מאתנו לגמרי, ובמקום שיש בו סכנת נפשות ודאי דמותר לעשותו אפילו אם נאמר שזהו מציל עצמו בממון חברו, כיון דאי אפשר להתרפא בענין אחר. וכבר כתבנו דבכגון זה מותר אפילו לדעת רש"י ודעימיה.

When your brother falters... that is what is intended by Blessed are those who have regard for the weak; the Lord delivers them in times of trouble.... R. Meir said it refers to one whose inclination for good conquers its rival; Issi said it refers to one who gives a coin to the pauper; R. Yohanan said it refers to one who buries an abandoned corpse..... The proof for R. Yohanan's position is the next verse: *they are counted among the blessed in the land.*

16 ויקרא רבה (וילנא) פרשת בהר פרשה לד
א [כה, לה] וכי ימוך אחיך, הה"ד (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' אבא בר ירמיה בשם רבי מאיר אמר זה שממליך יצר טוב על יצר הרע איסי אמר זה שנותן פרוטה לעני **רבי יוחנן אמר זה שקובר מת מצוה** רבנן אמרי זה שמבריה עצמו מן העריצים רב הונא אמר זה שמבקר את החולה דאמר רב הונא כל מי שמבקר את החולה פוחתים לו אחד מששים בחוליו אותיביה לרב הונא אם כן יעלו ששים וירד עמהם לשוק אמר להם ששים ובלבד שיהו אוהבין אותו כנפשו אעפ"כ מרויחין לו, על דעתיה דאבא בר ר' ירמיה דאמר בשם רבי מאיר זה שממליך יצר טוב על יצר הרע דכתיב (שם /תהלים מ"א/) ה' ישמרהו מיצר הרע על דעתיה דאיסי דאמר זה שנותן פרוטה לעני דכתיב (שם /תהלים מ"א/) ויחייהו, **על דעתיה דר' יוחנן דאמר זה שקובר מת מצוה דכתיב (שם /תהלים מ"א/) יאושר בארץ**

Blessed are those who have regard for the weak;
the LORD delivers them in times of trouble.
The LORD protects and preserves them—**they are counted among the blessed in the land**— he does not give them over to the desire of their foes.

17 תהילים מא
א) לְמַנְצֵחַ מְזֻמָּר לְדָוִד:
ב) אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלֹטְהוּ יְקַנֵּן:
ג) יְקַנֵּן יִשְׁמְרֵהוּ וַיִּסְתְּהוּ וַאֲשֶׁר בְּאָרְץ וְאֵל תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ אִיבָיו:

18 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פא עמוד א
ומת מצוה קונה מקומו

19 רש"י שם
מקומו – מקום שנפל שם בעת מותו קנאו לקבורה ואין בעל השדה מעכב עליו.

20 שמחות ד הלכה יט
אמר רבי עקיבא זו היתה תחילת תשמישי לפני חכמים, השכמתי ומצאתי הרוג אחד והייתי מטפל בו בשלשה תחומי שבת עד שהבאתיו למקום קבורה וקברתיו, וכשבאתי והשערתי דברים לפני חכמים, אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך כאילו היית שופך דמים, ודנתי קל וחומר בעצמי, ומה אם עכשיו שנתכוונתי לזכות חטאתי, אילו נתכוונתי למעט על אחת כמה וכמה. וכשהיו אומרים דבר זה לפני רבי עקיבא היה אומר זו היתה תחילת זכותי.

21 אבן עזרא דברים כא: כג
ולא תטמא את אדמתך. ונסמכה זו הפרשה בעבור המלחמה, כי בתחלה כי תצא. והנה גבעון יוכיח, כי משפט לא תלין איננו לכבוד המת רק לכבוד הארץ, כי משפט הכנענים והישראלים איננו שוה:

During the reign of David, there was a famine for three successive years; so David sought the face of the LORD. The LORD said, "It is on account of Saul and his blood-stained house; it is because he put the Gibeonites to death." ¹³ David brought the bones of Saul and his son Jonathan from there, and the bones of those who had been killed and exposed were gathered up.... ¹⁴ They buried the bones of Saul and his son Jonathan in the tomb of Saul's father Kish, at Zela in Benjamin, and did everything the king commanded. After that, God answered prayer in behalf of the land.

22 שמואל ב פרק כא

א וַיְהִי רָעָב בַּיָּמִי דָּוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה, וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד, אֶת-פְּנֵי יְהוָה; {ס} וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֶל-שָׂאוּל וְאֶל-בֵּית הַדָּמִים, עַל אֲשֶׁר-הִמִּית, אֶת-הַגִּבְעֹנִים.... יג וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת-עַצְמוֹת שָׂאוּל, וְאֶת-עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ; וַיֹּאכְפוּ, אֶת-עַצְמוֹת הַמּוֹקְעִים. יד וַיִּקְבְּרוּ אֶת-עַצְמוֹת-שָׂאוּל וַיְהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן בְּצִלְעֹ, בְּקִבְרַת קִישׁ אָבִיו, וַיַּעֲשׂוּ, כֹּל אֲשֶׁר-צִוָּה הַמֶּלֶךְ; וַיַּעֲמֵר אֱלֹהִים לְאֶרֶץ, אִחֲרֵי-כֵן.

23 בראשית ד:י

וַיֹּאמֶר, מָה עֲשִׂיתָ; קוֹל דְּמֵי אֲחִידָה, צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה.

³³ Do not pollute the land where you are. Bloodshed pollutes the land, and atonement cannot be made for the land on which blood has been shed, except by the blood of the one who shed it. ³⁴ Do not defile the land where you live and where I dwell, for I, the LORD, dwell among the Israelites.

24 במדבר לב:לג-לד

לג וְלֹא-תִחַנְפוּ אֶת-הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ, כִּי הַדָּם, הוּא יִחַנְיֶיהָ אֶת-הָאֶרֶץ; וְלֹאֲרֹץ לֹא-יִכַפֵּר, לַדָּם אֲשֶׁר שִׁפְדָהּ בָּהּ, כִּי-אִם, בְּדָם שִׁפְכוּ. לד וְלֹא תִטְמֵא אֶת-הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ-- אֲשֶׁר אֲנִי, שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ:

25 ספר החינוך מצוה תקל"ז

ונוהגת מצוה זו לענין הרוגי בית דין בזמן שנוהג דיני נפשות, ולענין שאר מתי ישראל בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שמצוה לקברם ביום מיתה.

26 ערוך השלחן שס"ד

בס"פ מרובה [בבא קמא פ"א א] איתא שעשרה תנאים התנה יהושע ואחד מהם שמת מצוה קנה מקומו כלומר אם אחד מת או נהרג בדרך קוברין אותו על מקומו ומי שמוצא אותו מצוה עליו לקוברו שם במקום הנמצא ואין בעל השדה יכול למחות בו בין בא"י בין בח"ל

Nowadays we're not careful about this practice because we the land is not ours and we have no authority to bury in any location. Even if we did, we would have to worry that our enemies would exhume the body to pull off the cloths or otherwise despoil the corpse. So we transport the body to a designated cemetery.

27 פירוש מהרש"ל על הטור ס' שס"ד

ומה שהאידנא אין נזהרין בזה לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבור אותו לשם יש לחוש שמא הערלים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול על כן מוליכין אותו לבית הקברות מיוחד

28 ערוך השלחן שסד:י

עכשיו לא שייך דינים אלו לפי שיש בזה חוקים ממשפטי המלכות ואין ביכולתנו לעשות כרצוננו ודינא דמלכותא דינא וכמדומני שעתה גם מחוק המלכות כן הוא לקוברו במקום שנמצא.

It's not appropriate to defile the land and bring a divine curse to the holy land – for it is there [in the land] that [God] commanded the blessing of life [to spring up] eternally.... According to the rabbis *and you shall not defile the land* is not only a rationale – as if to say [do not leave a body unburied] so that you do not defile the land. If that were the case, [leaving a body unburied] would be permissible outside the land. Rather [the clause indicates] a second prohibition. One who leaves a hanging body overnight – or even one who leaves a corpse unburied in Israel – violates two prohibitions and one positive commandment while one who does so outside the land violates [only] one prohibition and one positive commandment.

29 רמב"ן דברים כא:כב

ואין ראוי שנטמא הארץ ותהיה קללת האלהים בארץ הקדושה, כי שם צוה את הברכה חיים עד העולם.... ולא תטמא את אדמתך. על דעת רבותינו איננו טעם בלבד, בעבור שלא תטמא את אדמתך, שא"כ יהיה מותר בחוצה לארץ, אבל הוא לאו שני. והנה המליך התלוי או אפילו המת בארץ עובר בשני לאוין ועשה, ובחוצה לארץ בעשה ולא תעשה אחד, שהוא למד מן התלוי, כאשר פירשתי.

30 רמ"א שע"ד

מת הנמצא, ולא ידעין אם עובד כוכבים ואם ישראל הוא, אזלינן בתר רובא הנמצאים שם, אם יש שלא נוכל לומר כל קבוע כמחצה על מחצה

31 שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן שמא

אחד מאנשי חיל המלך בארץ ישמעאל מת בבתי החלאים ויודע הדבר לג"ח מבני עמינו ויבוקש הדבר וימצא כי הוא מהול ויחקרו אצל שומר החלאים ואמר כי לא נודע לו מנו ומנו כי בא אליו בחליו והנה נמצא לו תועבה תלוי לו בצווארו כנהוג אצל בעלי דת ההוא ונסתפקו אי שפיר דמי להתעסק בקבורתו ושאלו לצורבא מרבנן מתלמידו שהי' שם והורה להם להשתדל בקבורתו וכן עשו וגם הביאוהו לקברי ישראל ועתה פקפקו איזה לומדים על הוראה זו ותלמידי הנ"ל בקש ממני להודיעו דעתינו בזה עיין בתשו' רשב"א שהביא בהגה' ש"ע /יו"ד/ סי' שע"ד סס"ג ע"ש וק"ל .

תשובה לכאורה יראה דשפיר דמי להתעסק בקבורתו לא מבעי' אי נמצא מת שלא במקום קביעות אנשי החיל דמרובא פריש ורוב הנמולי' באנשי החיל ישראל'י נינהו בזה"ז כידוע וה"ל סי' מובהק בגופו אע"ג דאיכא למימר נמי לאידך גיסא רוב ישראל'י אין תועבה תלוי לו על צווארו דלא שכיחי שיתלו לו תועב' על צווארו שלא ברצונו כי כן יסד המלך כידוע וה"ל כסימני כלים שאין דרכן להשאיל דסמכי' עלי' אפ' בהיתר אשת איש ועוד נימא כאן נמצא התועבה וכאן הי' כבר מאז בחיים חיותו שכן פסק הרי"ף וסמך על סברת כאן נמצא וכאן הי' בהיתר עגונה במס' יבמות גבי יצחק ריש גלותא ע"ש ר"פ האשה שהלכה אע"ג דאין סברת כאן נמצא וכאן הי' דומה ממש לדהכא מ"מ הכל חד דב' סברות יש א' כאן במקום הזה נמצא וכאן הי' ולא במקום אחר ואידך כאן נמצא עתה וכאן הי' כבר מאז ושניהם עולים בקנה א' ויוצאים מסברת רבא בפ' המדיר בסוגי' דמומין שינוי' דרבא יע"ש אע"ג דלא קיי"ל כרבא בהא דמומין כבר תי' נימוקי יוסף שם ביבמות ר"פ האשה שהלכה דוקא בממון משום דחזקת ממון עדיף טפי אבל לענין איסורא אזלי' שפיר בתר כאן נמצא וכאן הי' וא"כ ה"ל למימר כאן נמצא וכאן הי' מאז ומסתמא המיר קודם מותו מ"מ נ"ל פשוט מאוד

דמחוייב' להתעסק בקבורתו מתרי ותלת טעמא .

(א) דה"ל ודאי ישראל וספק המיר אע"ג שאין דרך של ישמעאלים לתלות לו תועבה על צווארו מ"מ אין ספק כזה מוציא מידי ודאי....

(ב) כל היכי דאיכא חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא ואמרי' השתא הוא דאתרע ולא מקודם ואפשר עכו"ם תלו לו בצווארו....

וַיִּקְוּמוּ כָּל-אִישׁ חַיִּל, וַיִּלְכוּ כָּל-הַלְיָלָה, וַיִּקְחוּ אֶת-גְּוִיֹּת שָׂאוֹל וְאֶת גְּוִיֹּת בְּנָיו, מִחוּמַת בֵּית שֹׁן; וַיָּבֵאוּ יְבֻשָׁה, וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם שָׁם. יג וַיִּקְחוּ, אֶת-עַצְמוֹתֵיהֶם, וַיִּקְבְּרוּ מִסַּת-הָאָשָׁל, בְּיַבְבֶּשֶׁה; וַיִּצְמוּ, שָׁבַעַת יָמִים.

39 שמואל ב פרק ב

וַיִּגְדּוּ לְדָוִד, לֵאמֹר, אֲנָשֵׁי יְבִישׁ גִּלְעָד, אֲשֶׁר קָבְרוּ אֶת-שָׂאוֹל. {ס} הַיְשִׁלְחָה דָּוִד מַלְאָכִים, אֶל-אֲנָשֵׁי יְבִישׁ גִּלְעָד; וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם, בְּרַכִּים אַתֶּם לַיהוָה, אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הַחֶסֶד הַזֶּה עִם-אֲדֹנֵיכֶם עִם-שָׂאוֹל, וַתִּקְבְּרוּ אֹתוֹ. וְעַתָּה, יַעַשׂ-יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד וְרַחֲמִים; וְגַם אֲנֹכִי, אַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הַטּוֹבָה הַזֹּאת, אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם, הַדְּבָר הַזֶּה. ז וְעַתָּה תִּחְזַקְנָה יְדֵיכֶם, וְהָיוּ לְבָנֵי-חַיִּל--כִּי-מָת, אֲדֹנֵיכֶם שָׂאוֹל; וְגַם-אֲנִי, מִשְׁחֹו בֵּית-יְהוּדָה לְמָלְךְ--עָלֵיהֶם.

40 שמואל ב פרק כא

יב וַיִּלְךָ דָּוִד, וַיִּקַּח אֶת-עַצְמוֹת שָׂאוֹל וְאֶת-עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ, מֵאֵת, בְּעֵלֵי יְבִישׁ גִּלְעָד--אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מִרְחֹב בֵּית-שֹׁן, אֲשֶׁר תְּלוּם (תְּלָאוּם) שֵׁם הַפְּלִשְׁתִּים (שְׁמָה פְּלִשְׁתִּים), בְּיוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת-שָׂאוֹל, בְּגִלְבָּעַ.

41 פירוש המיוחס לרש"י דברי הימים א:יב

ולמה מסרו עצמם בסכנה לקחת גופות שאול ובניו מהר גלבוה יותר משאר ישראל? לפי שעשה להם שאול טובה שהצילם כשעלה נחש העמוני עליהם.

42 פרקי דרבי אליעזר פרק יז

גמילות חסד לאבלים מניין? אנו למדין מאנשי יבש גלעד. כיון שנהרג שאול ובניו, אמרו אנשי יבש גלעד: אותו האיש שהצילנו מחרפת בני עמון (שמואל א, יא), אין אנו חייבין לגמול לו חסד! ועמדו כל הגבורים שבהם והלכו כל הלילה לחומת בית שן, ולקחו את גופת שאול ואת גופת בניו מחומת בית שן, שנאמר: "ויקומו כל אנשי חיל כל הלילה."

One could say that the risk of rescuing the body of King Saul was unusual and cannot be considered representative since it is the king of Israel and the damage is to the dignity of the people of Israel. However, if such is the case, this reason exists to a certain extent in regard every Israeli soldier who was killed. If the body of an IDF soldier is not brought for burial, it does harm to the people of Israel and its state. But we do not find a halakhic source that draws from these verses a practical conclusion about a soldier who fell in battle. It is possible that there is no obligation to take risks, but on the other hand, there is no prohibition against taking risks, and since this is the king of Israel or the soldiers representing the state, it's possible that a judgment call could be made to allow one to endanger himself [in such a circumstance].

43 הרב יהודה זולדן "השפלה והסתכנות

למען קבורת לוחמים" תשס"ט

אמנם ניתן לומר שהסתכנות לחילוץ גופת שאול המלך הייתה דבר חריג שאינו יכול ללמד על הכלל, שהרי מדובר במלך ישראל והפגיעה היא בכבוד עם ישראל. אלא שאם נאמר כן, טעם זה קיים במידת מה בכל חייל מישראל שנהרג, מאחר שאם אין מביאים גופת חייל צה"ל לקבורה, יש בזה משום פגיעה בעם ישראל ובמדינתו. אולם לא מצינו מקור הלכתי המסיק מפסוקים אלה מסקנה מעשית המנחה לסכן חיים כדי להביא לקבורה חייל שנפל בקרב. ייתכן עוד שאמנם אין חובה להסתכן, אך מאידך אין איסור להסתכן. ומכיוון שבכל זאת מדובר במלך ישראל או בחיילים המייצגים את המדינה, ייתכן ששיקול הדעת ינחה לאפשר להסתכן עבורם.

The damage to the morale of soldiers who see that if they fall, they will be abandoned is an important factor in the spirit of the fighting and therefore constitutes a threat to life.

44 הרב י' בן מאיר (לעיל הערה 14), עמ' 366 בשם הרב שלמה זלמן אויערבך
הפגיעה המוראלית בחיילים שרואים שאם הם יפלו חללים הם ישכבו בצד ואף אחד לא יטפל בהם, הוא גורם חשוב ברוח הלחימה ולכן מהווה פיקוח נפש.